

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

МАТВИЄНКО ЮРІЙ СЕРГІЙОВИЧ

УДК: 378.22.091.59 – 057.87:159.923.2 (043.3)

**ВИХОВАННЯ СОЦІАЛЬНО АКТИВНОЇ ОСОБИСТОСТІ
МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ В СИСТЕМІ
СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Г. Короленка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Гриньова Марина Вікторівна,
Полтавський національний педагогічний університет імені
В. Г. Короленка,
завідувач кафедри педагогічної майстерності та
менеджменту, декан природничого факультету.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Радул Валерій Вікторович,
Кіровоградський державний педагогічний
університет імені Володимира Винниченка,
завідувач кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

кандидат педагогічних наук
Ревнюк Наталія Іванівна,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини,
доцент кафедри соціальної педагогіки,
соціальної роботи та історії педагогіки.

Захист відбудеться «27» березня 2014 р. о 13⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.01 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (20300, Черкаська обл., м. Умань, вул. Садова, 2).

Автореферат розіслано «25» лютого 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. М. Коляда

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В нових умовах розвитку суспільство детермінує зростаючу роль соціально ціннісної активності людини. Тож воно зацікавлене у вихованні соціально активного майбутнього вчителя, оскільки від цього залежить ефективне здійснення ним соціальних функцій та ролей, на основі оволодіння та прийняття суспільних цілей та ідеалів, розвитку форм та способів їх реалізації у поведінці, праці, способі життєдіяльності.

Студентська молодь являє собою ту соціальну групу, яка уособлює потенційні можливості майбутнього розвитку суспільства. У зв'язку з цим проблема виховання соціальної активності студентської молоді набуває важливого значення в діяльності вищого навчального закладу (ВНЗ).

Необхідність підсилення виховання соціальної активності майбутніх учителів зумовлена професійними особливостями педагогічної діяльності. Поряд з функцією навчання учнів учитель веде різнобічну виховну роботу та суспільну діяльність, озброює учнів системою наукових знань, формує їх світогляд, виховує нову соціально активну особистість.

Як складова процесу становлення особистості, у ході якого формуються основні особистісні якості, що проявляються в життєдіяльності, соціальна активність розглядається вітчизняними (І. Бех, В. Воднік, М. Гриньова, В. Киричук, О. Киричук, Г. Клімова, О. Коберник, А. Мудрик, Н. Осипова, В. Радул та ін.) та зарубіжними вченими (У. Бронфенбреннер, І. Гоффман, Е. Дюркгейм, Ж. Завадська, Д. Інгер, П. Кононіхін, Ч. Лантухі, Дж. Г. Мід, Т. Парсонс, А. Ричагов, Л. Спірін, І. Таллмен, Р. Тернер, У. Уентворд та ін.).

Закладено продуктивні підходи до створення теоретичної та технологічної баз педагогічної освіти (О. Абдулліна, В. Беліков, Г. Гранатов, Е. Зеєр, А. Мудрик, А. Наїн, В. Сластьонін та ін.). Вивченню професійного становлення спеціаліста на етапі університетської підготовки присвячені наукові дослідження А. Гаязова, І. Зязюна, Р. Літвак, В. Распопова, Н. Ревнюк, Є. Романова, Н. Сайгушева, А. Сергєєва, З. Уметбаєва, В. Ушачева та ін. Вагомий внесок у педагогіку з питань виховання особистості майбутнього вчителя та розробки конкретних шляхів практичної організації соціальної активності вчителя зробили П. Блонський, А. Макаренко, С. Шацький та ін. Особливе місце у вихованні особистості майбутнього вчителя займає позанавчальна діяльність (Н. Гоноболін, Н. Кузьміна, П. Просецький, Ю. Сокольніков, Л. Спірін, А. Щербаков та ін.), у процесі якої здобуваються професійні вміння, соціально значимі якості особистості. До позанавчальних форм діяльності відносимо театральну, клубну та участь у студентському самоврядуванні.

Соціальна активність особистості вивчається в різних аспектах: методологічному (К. Абульханова-Славська, Е. Ануфрієв, Г. Ареф'єва, Т. Богданова, Л. Буєва, В. Мордкович, А. Петров); соціальному (А. Капто, Т. Лапіна); психологічному (Б. Ломов, В. Маралов); педагогічному (І. Бех, І. Зязюн, А. Ломов, Т. Мальковська, В. Ситаров, В. Сластьонін, Ю. Сокольніков).

Розробкою проблем виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя займаються такі вчені, як С. Архангельський, Ю. Бабанський, М. Болдирев, М. Гриньова, О. Коберник, Б. Ліхачов, Н. Максимовська, Т. Мальковська, В. Сластьонін та ін. Питання змісту і структури категорії «соціально-професійна

активність особистості майбутнього вчителя» та методики її вивчення розглядає у своїх працях В. Радул.

У працях Н. Кузьміної, В. Сластьоніна, А. Щербакова та ін. досліджено професійно-педагогічну спрямованість начально-виховного процесу, вплив на виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя, формування його інтелектуальної та суспільної активності, прояви позитивних якостей, оволодіння ним педагогічними вміннями та навичками на засадах професійної майстерності.

Питання виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі позанавчальної діяльності розглядалися у працях К. Абдилакімова, Н. Воробйової, С. Овчиннікова, Т. Строкової, Н. Шмельової, І. Яременко та ін. Водночас слід відмітити, що питання виховання соціально активної особистості майбутніх вчителів у системі студентського самоврядування вивчені недостатньо. Участь у системі студентського самоврядування сприяє згуртованості колективу студентів, підсилює професійну спрямованість особистості, виховує такі її якості, як ініціативність, свідомість, організованість. Правильна організація цієї діяльності ефективно позначається на вихованні соціально активної особистості майбутнього вчителя.

Самоврядна діяльність студентів має широкий спектр можливостей для виховання перспективного професіонала-вчителя, здатного до прийняття самостійних інноваційних педагогічних рішень. Прагнення та готовність студентів брати активну участь у розв'язанні навчально-вихованих завдань, що стоять перед педагогічним ВНЗ, формує індивідуальні риси особистості, самостійне мислення, соціальну активність, організаторські та комунікативні здібності. Актуальність залучення студентів педагогічного ВНЗ до самоврядної діяльності зростає у зв'язку з потребою підготовки такого вчителя, який здатний активно домагатися перебудови школи відповідно до потреб життя.

В умовах ВНЗ педагогам практично не запропоновані ефективні шляхи виховання соціально активної особистості. Однак нинішні кардинальні перетворення в суспільстві потребують створення науково обґрунтованої системи організації позанавчальної діяльності та участі майбутніх учителів у системі студентського самоврядування.

Викладене засвідчує наявність низки суперечностей між:

- потребами суспільства у високій соціальній активності його громадян та недостатнім рівнем її розвитку у студентів;
- потребами сучасної освіти в соціально активних учителях та низькою активністю випускників, що виявляється у професійній діяльності;
- необхідністю виховання соціально активної особистості студента ВНЗ в системі студентського самоврядування та відсутністю науково обґрунтованої методики виховання соціально активної особистості.

Актуальність проблеми виховання соціальної активності майбутніх учителів у системі студентського самоврядування, недостатня теоретична розробленість означеної проблеми, наявність суперечностей та необхідність пошуку шляхів їх розв'язання зумовили тему дослідження – **«Виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування».**

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота пов'язана з науково-дослідною роботою кафедри педагогічної майстерності та

менеджменту Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка «Дослідження змістового компонента формування основ педагогічної майстерності» (номер державної реєстрації 0197U000065). Тему дисертації затверджено вченою радою Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (протокол № 3 від 25 вересня 2008 р.) й узгоджено Радою з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 25 листопада 2008 р.).

Мета дослідження – на основі теоретичного узагальнення досліджуваної проблеми обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування.

Гіпотеза дослідження ґрунтується на припущенні, що впровадження процесу виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування набуде ефективності за таких організаційно-педагогічних умов: забезпечення соціально спрямованої колективної життєдіяльності, яка враховує індивідуальні потреби та можливості майбутнього педагога; інтеграція діяльності студентів, викладачів, адміністрації з метою оволодіння соціальним досвідом та його трансляція; гуманістичний характер міжособистісних відносин у системі студентського самоврядування.

Відповідно до мети і гіпотези визначено такі **задачі дослідження**:

1. Здійснити аналіз стану дослідженості проблеми виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування з урахуванням специфіки педагогічного ВНЗ та уточнити сутність ключових понять дослідження.

2. Визначити критерії, показники та охарактеризувати рівні вихованості соціально активної особистості майбутнього вчителя.

3. Розробити та апробувати модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування.

4. Обґрунтувати та експериментально перевірити організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування.

Об'єкт дослідження – виховний процес у педагогічному вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування.

Для досягнення поставленої мети і розв'язання задач було використано такі взаємопов'язані **методи дослідження**: *теоретичні* – порівняльний аналіз провідних положень філософії, педагогіки, психології з метою усвідомлення сутності поняття «соціально активність»; аналіз і синтез для визначення особливостей виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя; класифікація та систематизація для узагальнення системи критеріїв, показників та рівнів вихованості соціальної активності; моделювання з метою створення системи виховання соціально активної особистості в системі студентського самоврядування; аналіз і синтез задля упорядкування й представлення результатів та висновків дослідження; *емпіричні* – психолого-педагогічні методи накопичення емпіричних даних (анкетування з метою

вивчення соціальної спрямованості активності студентів, тестування студентів та викладачів педагогічного університету з метою виявлення ступеня їх готовності до співпраці під час здійснення соціально спрямованих дій, тренінги, бесіди з метою психологічного супроводу виховного процесу, опитування, спостереження для визначення ефективності організаційно-педагогічних умов виховання соціально активної особистості студента, тестування студентів задля визначення рівня вихованості соціальної активності, його динаміки); педагогічний експеримент для перевірки ефективності розроблених організаційно-педагогічних умов виховання соціально активної особистості в системі студентського самоврядування; *методи математичної статистики* – з метою опрацювання результатів дослідження та встановлення статистичної достовірності одержаних даних.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка та Державного закладу «Луганський національний університет імені Т. Шевченка». Педагогічним експериментом було охоплено 1213 студентів та 124 викладачів вищих навчальних закладів педагогічного профілю.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що:

– *вперше* обґрунтовано організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування (забезпечення соціально спрямованої колективної життєдіяльності, яка враховує індивідуальні потреби та можливості майбутнього педагога; інтеграція діяльності студентів, викладачів, адміністрації з метою оволодіння соціальним досвідом та його трансляція; гуманістичний характер міжособистісних відносин у системі студентського самоврядування); розроблено модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування, яка охоплює мету, завдання, підходи, принципи, етапи (діагностичний, підготовчий, змістовно-діяльнісний, рефлексивний), форми, методи, критерії, показники та результат; визначено критерії (мотиваційно-ціннісний, когнітивно-аналітичний, соціально-діяльнісний, рефлексивний), показники та рівні (високий, середній та низький) вихованості соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування;

– *уточнено* сутність понять «соціальна активність майбутнього вчителя», «система студентського самоврядування» та «виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя»;

– *удосконалено* процес виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя у системі студентського самоврядування;

– *подальшого розвитку набули* науково-педагогічні положення щодо сутності та концептуальних основ виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя.

Практичне значення одержаних результатів полягає в упровадженні у виховний процес вищої школи розробленої «Комплексної програми виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування», навчально-методичного посібника «Тренінг соціальної активності». Матеріали дослідження можуть бути використані у професійній підготовці майбутніх

учителів; слугувати основою для розвитку системи студентського самоврядування. Одержані в ході дослідження результати і теоретичні висновки покладені в основу науково-методичних рекомендацій з організації виховної роботи на факультеті та педагогічному університеті.

Результати дослідження *впроваджено* в практику роботи Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 469/03-б від 5.10.2012 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 1371 від 27.11.2012 р.), Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» (довідка № 1/1501 від 25.03.2013 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 4105А/01-55/23 від 07.11.2013 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні положення та результати дослідження оприлюднені на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Якісна освіта ХХІ століття: проблеми і пошуки» (Донецьк, 2009), «Сучасна інформаційна Україна: інформатика, економіка, філософія» (Донецьк, 2009), «Індивідуалізація навчального процесу на шляху європейської інтеграції вищої освіти України» (Полтава, 2009), «Сучасна інформаційна Україна: інформатика, економіка, філософія» (Донецьк, 2010), «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти» (Умань, 2013), «Педагог третього тисячоліття: теоретико-методологічний дискурс» (Дрогобич, 2013); *всеукраїнських* – «Виховання особистісних якостей майбутніх фахівців у системі студентського самоврядування» (Полтава, 2009), «Теорія і практика виховання лідерських якостей особистості у системі студентських самоврядних організацій» (Полтава, 2010); засіданнях кафедри педагогічної майстерності та менеджменту, кафедри математичного аналізу та інформатики, звітних науково-практичних конференціях Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка (2008 – 2013 рр.).

Публікації. Основні наукові положення та результати дослідження опубліковано у 17 одноосібних працях, з яких у 6 опубліковані основні наукові результати дисертації, 9 мають апробаційний характер, 2 додатково відображають наукові результати дисертації.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до розділів, висновків, списку використаних джерел (402 найменування, з них 4 іноземною мовою), 17 додатків на 45 сторінках. Робота містить 23 таблиці, 10 малюнків. Повний обсяг дисертації – 267 сторінок, основна її частина становить 185 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, ступінь розробленості визначеної проблеми, зв'язок з науковими програмами й темами науково-дослідної роботи; визначено мету, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження; сформульовано гіпотезу; наведено відомості про експериментальну базу дослідження; розкрито наукову новизну й практичне значення одержаних результатів; подано відомості про апробацію результатів, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** – «Виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя як педагогічна проблема» – висвітлено теоретичні аспекти та здійснено аналіз стану досліджуваної проблеми у педагогічній теорії, на основі

вивчення наукової літератури розкрито теоретичні засади виховання соціально активної особистості майбутніх учителів в системі студентського самоврядування та студентського самоврядування загалом.

Ідея активності для дидактики і практики вдосконалення навчання має принципове значення. Виховання соціальної активності лежить в основі процесів самопізнання, самовизначення і самореалізації особистості, які відбуваються на всіх етапах життя людини. У студентські роки активність як природна здатність перетворюється на соціальну систему потреб та інтересів.

Природа та сутність феномену соціальної активності, її структура та загальні закономірності розвитку розкриваються у працях К. Абульханової-Славської, Є. Ануфрієва, М. Гриньової, О. Киричука, О. Коберника, О. Леонт'єва, А. Мудрика, Т. Мальковської, В. Петровського, В. Радула, С. Рубінштейна та ін.

На основі аналізу трактувань соціальної активності, запропонованих Е. Ануфрієвим, Л. Архангельським, М. Гриньовою, В. Мордковичем, В. Радулом, В. Смирновим, В. Титовим, Е. Якубом та ін. визначено та охарактеризовано соціальну активність як динамічне утворення, суб'єктом-носієм якого є людина; має різну міру вияву та залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості в суспільно значимій діяльності та суб'єктивними установками на діяльність.

Розглядаючи виховання соціальної активності, ми акцентували увагу на професійному аспекті, адже особистість, яка бере на себе соціально-професійну роль учителя, лише тією мірою виявляється здатною до її виконання, якою вона оволодіває структурою педагогічної діяльності.

З'ясовано, що виховання соціально активної особистості в педагогічному аспекті – це створення стрункої системи педагогічних ситуацій в рамках процесу навчання і виховання, яка передбачає мету, оптимальні форми і методи, а також соціально значущі особистісні зміни, що виявляються в активній, свідомій і самостійній діяльності і поведінці майбутнього учителя.

Специфіка виховання соціальної активності майбутнього вчителя зумовлена тим, що педагогам властива педагогічна спрямованість тобто властивість особистості, яка являє за своєю сутністю ставлення до професії, предметів, які будуть викладатися дітям, до себе як суб'єкта майбутньої педагогічної діяльності.

Розглянуто концептуальні основи виховання соціально активної особистості, які базуються на теорії і практиці гуманітарної педагогічної освіти, включаючи такі складові:

- усвідомленні єдності загальногуманітарних, професійно-педагогічних і наочно-практичних якостей і проявів;
- розробка стратегій і моделей особистісно-орієнтованого освітнього навчально-виховного процесу в педагогічних закладах;
- змістовна інтерпретація процесу виховання особистості в системі студентського самоврядування;
- формування провідних якостей соціально активної особистості;
- неперервна педагогічна діагностика, що поступово переходить у самодіагностику, самопізнання;
- активне залучення студента до участі у системі студентського самоврядування;

– нерозривний зв'язок з виховними факторами виховного середовища: академічною групою, органами студентського самоврядування, куратором, викладачами, студентськими клубами, гуртками та творчими колективами.

Враховуючи той факт, що зміст виховання студентів в університеті зумовлений віковими особливостями, специфікою молодіжної субкультури, цілями і завданнями основних і додаткових освітніх програм, особливостями сучасної соціокультурної ситуації в країні і будується з урахуванням усіх цих чинників, з'ясовано, що при моделюванні системи виховання педагогічного вищого навчального закладу необхідно спиратися на положення середовищного підходу до освіти, згідно з яким під виховним середовищем розуміють частину соціального середовища, спеціально створеного для формування суб'єктів громадської діяльності на всіх рівнях громадського життя.

Аналіз наукових джерел та результатів дослідно-експериментальної роботи показав, що виховне середовище майбутніх учителів має будуватися за такими принципами:

– гуманістична спрямованість виховного середовища сприяє формуванню та удосконаленню особистості студента (майбутнього вчителя);

– інтеграція навчальної та позанавчальної діяльності спрямована на реалізацію спільності цілей, завдань, способів та прийомів формування світогляду, соціалізації, підготовки майбутнього вчителя до активної педагогічної діяльності;

– полікультурна толерантність – гуманістична особистісна якість студента передбачає усвідомлення ним самодостатнього характеру кожної культури для його самореалізації в поліетнічному середовищі;

– моделювання театральної діяльності сприяє вихованню соціально активної особистості майбутнього вчителя, здатного до культурної самоідентифікації та самовизначення;

– моделювання творчої діяльності в системі студентського самоврядування, що сприяє вихованню соціально активної особистості студента як майбутнього вчителя, що допоможе розвинутися необхідним якостям справжнього професіонала.

На основі аналізу концептуальних положень про самоврядування як джерело виховання самостійності та громадянського становлення особистості (Є. Белозерцев, П. Каптерев, А. Макаренко, С. Шацький) у дисертаційній роботі актуалізовано ідею: виховання соціально активної особистості та діяльність студентського самоврядування тісно взаємопов'язані.

Студентське самоврядування у вищих педагогічних навчальних закладах неможливе без соціальної активності його учасників і має стати тим сприятливим виховним середовищем, в якому здійснюватиметься виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя.

Історію розвитку студентського самоврядування, його філософські, педагогічні й організаційні аспекти досліджували українські (Т. Бондар, Т. Буяльська, М. Гриньова, Л. Жалдак (Маценко), Ю. Кращенко, О. Невмержицька, К. Потопа, В. Радул, М. Сметанський, Р. Сопівник, Г. Троцько, С. Черкасова, Л. Шеїна та ін.) й російські (Н. Бугаєнко, Л. Варламова, А. Воробйова, А. Давидова, Л. Загайтова, І. Єжукова, Н. Шафігулліна, Л. Шигапова та ін.) вчені. Водночас аналіз праць свідчить про

недостатнє використання можливостей вищих педагогічних навчальних закладів у вихованні соціально активної особистості майбутніх учителів, недостатню кількість практичних рекомендацій з організації системи студентського самоврядування, які сприяли б вихованню означеної якості особистості.

Спираючись на теоретичні та практичні дослідження, сформульовано визначення поняття *системи студентського самоврядування* як цілісного структурного механізму, який дає змогу студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії зі всіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати власні права та інтереси, сприяє вихованню особистісних якостей майбутнього фахівця. В результаті теоретичного аналізу запропоновано визначення виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування як цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість, почуття і поведінку студентів з метою формування у них засобами системи студентського самоврядування професійно значимих якостей та вищої форми людської активності, яка виявляється як здатність свідомо діяти, не лише пристосовуючись до зовнішнього середовища, а й цілеспрямовано змінювати його.

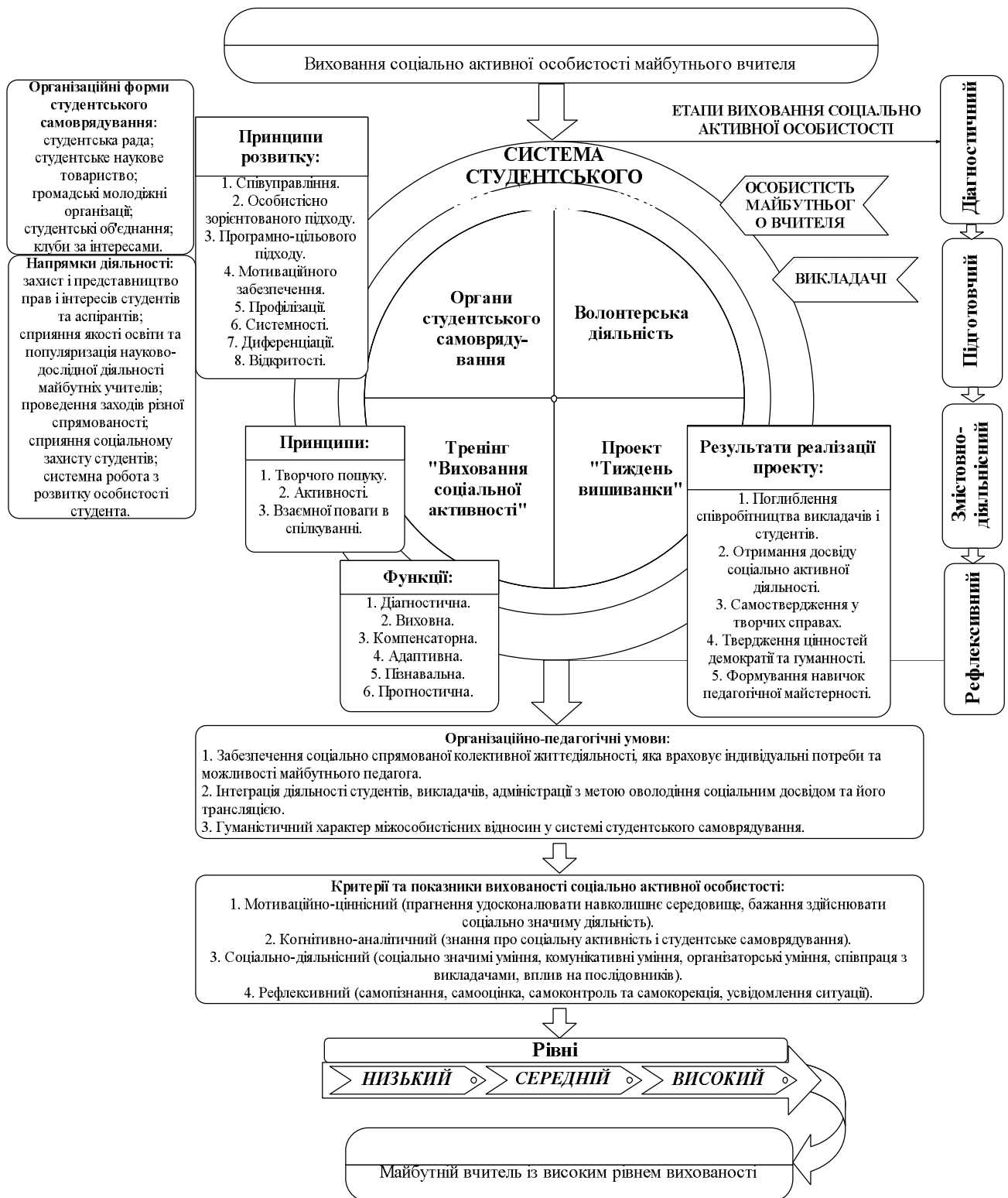
Враховуючи результати дослідження, у другому розділі дисертації ми зосередили увагу на теоретичному обґрунтуванні характеристики системи студентського самоврядування як складової виховного середовища вищого педагогічного закладу.

У *другому розділі* – *«Оптимізація процесу виховання соціальної активності майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування»* – проаналізовано вітчизняний та зарубіжний (Німеччина, Франція, Велика Британія) досвід організації студентського самоврядування та його використання як компонента виховного середовища; представлено модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя у системі студентського самоврядування; обґрунтовано організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя у системі студентського самоврядування.

Орієнтуючись на результати досліджень та основувшись на низці факторів, якими є віковий період навчання, специфіка навчання і діяльності в системі студентського самоврядування, спілкування та взаємодія у виховному середовищі, визначено та теоретично обґрунтовано модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування; фактори, умови, закономірності та принципи розвитку соціальної активності, її критерії та показники (рис. 1).

Інноваційність розробленої моделі полягає у наданні можливостей для творчого, наукового, громадського й особистісного розвитку майбутніх учителів, можливостей для їх самореалізації та самоідентифікації. Запропонована модель ґрунтується на середовищному підході до виховання, яке відбувається в чотири етапи: діагностичний, підготовчий, змістовно-діяльнісний, рефлексивний.

На *діагностичному етапі* визначається рівень вихованості якостей, які характеризують соціально активну особистість, ступінь тривожності та інші фактори, від яких залежатиме подальше виховання соціальної активності.

Організаційно-педагогічні умови:

1. Забезпечення соціально спрямованої колективної життєдіяльності, яка враховує індивідуальні потреби та можливості майбутнього педагога.
2. Інтеграція діяльності студентів, викладачів, адміністрації з метою оволодіння соціальним досвідом та його трансляцію.
3. Гуманістичний характер міжособистісних відносин у системі студентського самоврядування.

Критерії та показники вихованості соціально активної особистості:

1. Мотиваційно-ціннісний (прагнення удосконалити навколишнє середовище, бажання здійснювати соціально значиму діяльність).
2. Когнітивно-аналітичний (знання про соціальну активність і студентське самоврядування).
3. Соціально-діяльнісний (соціально значимі уміння, комунікативні уміння, організаторські уміння, співпраця з викладачами, вплив на послідовників).
4. Рефлексивний (самопізнання, самооцінка, самоконтроль та самокорекція, усвідомлення ситуації).

Рівні

НИЗЬКИЙ → СЕРЕДНЬЙ → ВИСОКИЙ

Майбутній вчитель із високим рівнем вихованості

Діагностичний

Підготовчий

Змістовно-діяльнісний

Рефлексивний

Рис. 1. Модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування

Підготовчий етап передбачає участь у тренінгу «Виховання соціальної активності». Особливий акцент у розробленій системі робиться на проведенні якісних тренінгів. Створюючи тренінгову програму, ми виходили з того, що вона має виконувати діагностичну, виховну, компенсаторну, адаптивну, пізнавальну та

прогностичну функції. Наприкінці тижневого тренінгу його учасники здійснюють соціально спрямовану ододенну акцію та розробляють глобальний проект, втілення його потребуватиме їх залучення до студентського самоврядування.

Змістовно-діяльнісний етап полягає в залученні до активної соціально спрямованої дії, волонтерської діяльності та участі у проекті «Тиждень вишиванки», що є прикладами довгострокового проекту, результатами залучення до якого є: поглиблення співробітництва викладачів і студентів, набуття досвіду соціально значимої діяльності, самоствердження у творчих справах, утвердження цінностей демократії та гуманності, формування навичок педагогічної майстерності. Крім того, на цьому етапі студенти реалізують розроблені за результатами участі в тренінгу «Виховання соціальної активності» проекти, які передбачають активну соціально значиму діяльність.

Реалізація розробленої моделі передбачає використання комплексу принципів, методів, форм, технологій навчання і виховання, результатом чого є майбутній вчитель із високим рівнем вихованості соціально активної особистості.

Відповідно до гіпотези нашого дослідження, з'ясовано, що виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя буде ефективним, якщо будуть реалізовані такі організаційно-педагогічні умови:

1. Забезпечення соціально спрямованої колективної життєдіяльності, яка враховує індивідуальні потреби та можливості майбутнього педагога.
2. Інтеграція діяльності студентів, викладачів, адміністрації з метою оволодіння соціальним досвідом та його трансляцією.
3. Гуманістичний характер міжособистісних відносин у системі студентського самоврядування.

У *третьому розділі – «Методика та результати експериментального дослідження»* – представлено критерії, показники та рівні вихованості соціально активної особистості майбутнього вчителя, зміст констатувального та формувального етапів експерименту; проаналізовано результати дослідження.

Орієнтуючись на результати досліджень І. Бега, М. Гриньової, І. Зязюна, Л. Кравець, О. Леонтєва, А. Лутошкіна, А. Макаренка, В. Радула, С. Рубінштейна, Л. Уманського та ін., уточнено зміст мотиваційно-ціннісного, когнітивно-аналітичного, соціально-діялісного та рефлексивного критеріїв вихованості соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування.

Показниками *мотиваційно-ціннісного* критерію є *мотиви* (прагнення удосконалити навколишнє середовище, розбудувати виховне середовище; потреба у самореалізації; інтереси; бажання допомагати іншим, бути членом єдиної команди; бажання здійснювати соціально значиму діяльність) та *ціннісні орієнтації* (гуманістична спрямованість, усвідомлення значущості майбутньої професійної діяльності).

Показниками *когнітивно-аналітичного* критерію є *знання про соціальну діяльність* (здатність до реалістичної самооцінки, становлення соціальних відносин, закономірності розвитку колективу (команди), розуміння особливостей організаторської діяльності) та *знання про студентське самоврядування* (мета, завдання, принципи, функції, організаційні форми студентського самоврядування, правова та економічна основа його діяльності, механізми впливу студентського самоврядування на якість освіти майбутніх учителів, захист прав осіб, які навчаються).

Показниками *соціально-діяльнісного* критерію вихованості соціальної активності є *соціально значимі уміння* (зовнішньо спрямовані уміння та навички, які забезпечують розвиток соціально адекватної поведінки студентів, які дають їм змогу продуктивно взаємодіяти з оточенням та успішно вирішувати проблеми в повсякденному житті), *комунікативні вміння* (потреба у спілкуванні зі студентами, здатність легко вступати в контакт, викликати позитивні емоції у співрозмовників, одержувати задоволення від спілкування в студентському самоврядуванні), *організаторські вміння* (здатність майбутнього вчителя швидко й ефективно застосовувати на практиці організаторські вміння, діяти з урахуванням накопиченого досвіду в студентському самоврядуванні й певної ситуації, що склалася) та *вміння впливати на послідовників* (уміння розв'язувати конфліктні ситуації в студентському самоврядуванні, регулювати відносини, уміння створювати позитивний мікроклімат, конструювати взаємозв'язки та взаємовідносини в студентському середовищі).

Показниками *рефлексивного* критерію є здатність до *самопізнання* (пізнання своїх організаторських та комунікативних задатків; передбачення результатів власної діяльності майбутніми вчителями), адекватна *самооцінка* (уявлення про себе як соціально активну особистість та майбутнього вчителя; рівень міжособистісної та самооціночної тривожності студента), *самоконтроль* (здатність контролювати власну соціально направлену діяльність в студентському самоврядуванні) та *самокорекція* (уміння бачити кінцеву мету діяльності, самостійно знаходити оптимальні шляхи її досягнення, добиватися здійснення мети).

За допомогою зазначених критеріїв і показників охарактеризовано рівні вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів у системі студентського самоврядування – *високий, середній та низький*.

Студентів із *високим рівнем* вихованості соціально активної особистості характеризує нормальний рівень міжособистісної та самооціночної тривожності, прагнення брати активну участь у соціально значимій діяльності, допомагати іншим (гуманістична спрямованість, альтруїзм), бажання поглиблювати власні знання про соціальну, організаторську діяльність та студентське самоврядування, планувати й оцінювати власну діяльність у студентському самоврядуванні тощо.

Для студентів із *середнім рівнем* вихованості соціально активної особистості характерний переважно підвищений рівень міжособистісної та самооціночної тривожності; прояв зацікавленості в здійсненні соціально значимій діяльності лише за умов заохочення; у спільній діяльності з товаришами-студентами займають виконавську роль, колективні доручення можуть виконувати з використанням порад та підтримки, критичну самооцінку виявляють рідко, уміють бачити кінцеву мету діяльності в студентському самоврядуванні, але досягти її без допомоги інших не можуть тощо.

Студентів із *низьким рівнем* вихованості соціально активної особистості характеризують високий рівень міжособистісної та самооціночної тривожності, нестійка мотивація поповнювати свої знання зі студентського самоврядування, не усвідомлення значення соціально спрямованої діяльності для розвитку професійних педагогічних якостей; сутність соціальної активності та студентського самоврядування такі студенти розуміють на емпіричному рівні, їх організаторські уміння малосформовані, колективне доручення можуть виконати лише під безпосереднім

контролем, не вміють доводити розпочаті справи до кінця, шукаючи причину цього в інших.

Для дослідно-експериментального доведення гіпотези нашого дослідження були визначені дві групи: експериментальна (208 чоловік) та контрольна (196 чоловік). Всього в дослідженні було задіяно 404 особи. Вибірка визначалася тим, що студенти представляли різні ВНЗ педагогічного спрямування за віком, статтю, соціальним складом і була умовною.

Було поставлене завдання перевірити ефективність розробленої моделі виховання соціальної активності студентів у системі студентського самоврядування. У ролі експертів виступили викладачі-куратори академічних груп, працівники деканатів, заступники деканів з виховної роботи, декани, спеціалісти виховних відділів університетів, проректори з виховної роботи.

Для об'єктивного оцінювання рівня вихованості соціальної активності використано різні *діагностичні методики*: визначення спрямованості особистості (орієнтаційна анкета Б. Басса), діагностика комунікативних та організаторських схильностей (КОС-2), опитувальник «Методика вивчення акцентуацій характеру» К. Леонгарда в модифікації Г. Шмішека, аналіз очікувань студентів з використанням класифікації теорії самоактуалізації А. Маслоу, визначення ціннісних орієнтацій (М. Рокич), діагностика рівнів тривожності (шкала О. Кондаша та методика Спіберга-Ханіна), оцінка організаторських здібностей особистості в рамках організованої групи (А. Лутошкін, Л. Уманський, Н. Фетискін, О. Чернишов); авторські анкети «Значимість участі в колективних справах та ставлення до учасників органів студентського самоврядування», «Оцінка діяльності органів студентського самоврядування», визначення характерних рис викладачів, їх інтересів та педагогічних устремлінь, вивчення інтеграції діяльності студентів та викладачів, тестування з метою виявлення змін рівнів емпатії та самооцінки студентів, залучених до системи студентського самоврядування, експертна оцінка, тестування та анкетування студентів, спостереження за діяльністю студентів у студентському самоврядуванні.

На констатувальному етапі експерименту визначено якісні характеристики міжособистісних відносин у студентському самоврядуванні, розуміння значимості участі у колективних творчих та соціально значимих справах, ставлення у колективі однолітків до учасників органів студентського самоврядування, досліджено рівні тривожності, основні недоліки виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування, що засвідчило: низький рівень мотивації майбутніх фахівців до участі в студентському самоврядуванні; відсутність у багатьох студентів прагнення допомагати іншим; недостатність у майбутніх учителів знань про соціальну діяльність, сутність та завдання студентського самоврядування; низький рівень комунікативних і організаторських умінь; невміння долати труднощі, що виникають у конфліктних ситуаціях зі студентами, викладачами та адміністрацією вищого навчального закладу; досить високий рівень загальної університетської та самооціночної тривожності.

Результати самооцінки та експертного оцінювання на констатувальному етапі експерименту засвідчили, що 32,5 % студентів мають низький, 54,8 % – середній і лише 12,7 % – високий рівні вихованості соціальної активності. Тобто, у межах традиційної системи студентського самоврядування вищого педагогічного навчального

закладу в майбутніх вчителів соціальна активність як особистісна якість вихована недостатньо.

Розроблена модель виховання соціально активної особистості майбутнього учителя в системі студентського самоврядування спрямована на виконання таких *завдань*: створити умови для формування у майбутніх учителів мотивації до участі в студентському самоврядуванні; сприяти оволодінню знаннями про соціальну активність та студентське самоврядування, розвитку умінь роботи в команді та соціального проектування; спонукати майбутніх учителів до саморегуляції власної організаторської діяльності та співпраці із викладачами для здійснення соціально значимої діяльності.

Впровадження моделі та організаційно-педагогічних умов виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування на формувальному етапі експерименту повинні були перевести процес спонтанного задоволення потреб та формування мотивів діяльності в акт усвідомленого прийняття рішення на основі порівняння всіх «за» і «проти» і, як наслідок, трансформувати виховання соціально активної особистості в самовиховання, самовдосконалення та самореалізацію. Для цього було введено нові види та форми соціально значимої діяльності, враховуючи інтереси та потреби учасників експериментальної групи: до творчої діяльності (23,0 %); до дозвілєвої діяльності (19,2 %); до громадської діяльності (28,8 %); до трудової діяльності (9,6 %); до спортивної діяльності (13,5 %); до професійної діяльності (5,9 %).

Студенти експериментальної групи працювали над розробкою та реалізацією сценаріїв творчих справ, проведенням акцій для студентів усього університету та мешканців прилеглого району, брали участь у авторському тижневому тренінгу «Виховання соціальної активності», розробкою та впровадженням соціально значимих проектів: благодійний «Віденський бал», «Тиждень факультету», «Тиждень захоплень», «Тиждень польської культури» та ін. Поступово вони почали розуміти, що одному ефективно вирішити проблему неможливо, тому студенти намагалися знайти застосування своїх здібностей та можливостей через участь у діяльності волонтерського загону та інших органів студентського самоврядування. Самостійно, а часом і з викладачами добровільно об'єднувалися для більш успішної спільної діяльності.

Отже, участь членів експериментальної групи в соціально значимій діяльності, яка визнавалася і схвалювалася оточенням, дала змогу студентам у ході дослідної роботи усвідомити та оцінити себе, набути впевненості в собі і своїй значимості для інших і адекватно поставитися до їх оцінок, сформувані соціально спрямовану мотивацію. Це, безумовно, підвищувало соціальну активність учасників експериментальної групи.

Розглядаючи співпрацю студентів та викладачів з погляду діяльності студентського самоврядування університету та роль педагогів у вихованні соціальної активності, ми переконалися в тому, що студентське самоврядування не може діяти не перебуваючи у тісному контакті з професорсько-викладацьким складом. Було з'ясовано уявлення студентів про інтеграцію діяльності і підхід до цієї проблеми педагогів.

За результатами дослідження проведено дві всеукраїнські студентські науково-практичні конференції відповідної тематики; «Виховання особистісних якостей майбутніх фахівців у системі студентського самоврядування» (Полтава, 2009), «Теорія

і практика виховання лідерських якостей особистості у системі студентських самоврядних організацій» (Полтава, 2010).

Порівняння результатів педагогічного експерименту щодо вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів у контрольних та експериментальних групах засвідчують позитивні зміни за кожним із критеріїв.

У ході експериментальної роботи з організації органів студентського самоврядування вивчалось, як стосунки викладачів та студентів вплинули на зміни особистісних якостей студентів. Аналіз, проведений на початку і в кінці експерименту, продемонстрував зміни рівня вихованості соціально активної особистості та вияви творчості студентів. У експериментальній групі рівень соціального і творчого розвитку студентів, вияв їх самостійності зросли в середньому в 1,6–1,9 разів, тоді як у контрольній групі – в 1,3–1,5 разів. Члени експериментальної групи, які мали на початку дослідної роботи низький рівень соціальної активності, продемонстрували значні зміни особистісного зростання.

Порівняння результатів педагогічного експерименту щодо вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів у контрольних та експериментальних групах засвідчують позитивні зміни за кожним із критеріїв (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рівнів вихованості соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування

Рівні вихованості	Експериментальна група		Динаміка	Контрольна група		Динаміка
	На початок експ.	На кінець експ.		На початок експ.	На кінець експ.	
<i>Високий</i>	70 (33,6 %)	102 (49,1 %)	+15,5 %	58 (29,8 %)	69 (35,3 %)	+5,5 %
<i>Середній</i>	101 (48,4 %)	81 (38,9 %)	-9,5 %	87 (44 %)	81 (41,1 %)	-2,9 %
<i>Низький</i>	37 (18 %)	25 (12 %)	-6 %	51 (26,2 %)	46 (23,6 %)	-2,6 %

Після формувального експерименту кількість студентів експериментальної групи з високим рівнем вихованості соціальної активності зросла на 15,5 %. Динаміка змін така: за мотиваційно-ціннісним критерієм +17,3 % проти +4,1 % (різниця – 13,2 %), за когнітивно-аналітичним критерієм +17,8 % порівняно з +4,1 % (різниця – 13,7 %), за соціально-діяльним критерієм +11,6 % порівняно з 8,3 % (різниця – 3,3 %), за рефлексивним критерієм +15,4 % порівняно з +5,3 % (різниця – 10,1 %).

Найбільше зросли показники у експериментальній групі за мотиваційно-ціннісним та когнітивно-аналітичним критерієм. Отже, проведене дослідження засвідчує суттєві зміни в знаннях студентів про соціальну активність та студентське самоврядування. У майбутніх учителів зросло прагнення удосконалити навколишнє середовище, підвищилася потреба в самореалізації, покращились ціннісні орієнтації.

Статистична обробка результатів експерименту, метою якої була перевірка значущості різниці між результатами, одержаними в контрольній та експериментальній групах за допомогою t-критерію Стьюдента, засвідчила, що різниця у рівнях вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів у системі студентського самоврядування експериментальної і контрольної груп достовірна, виявлені відмінності не є випадковими величинами, а зумовлені успішною реалізацією авторської моделі.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення і новий підхід до вирішення важливого і актуального завдання, що виявляється у вигляді теоретичного обґрунтування та експериментальної перевірки організаційно-педагогічних умов виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування. Результати проведеного дослідження засвідчили, що мети досягнуто, визначені задачі розв'язано, гіпотеза дістала підтвердження, отже, є підстави для таких висновків:

1. Здійснений аналіз стану дослідженості проблеми виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування з урахуванням специфіки педагогічного ВНЗ дав змогу уточнити сутність ключових понять та з'ясувати, що соціальна активність є складною інтегрованою властивістю особистості, яка знаходить вияв у ініціативній, спрямованій, соціально значимій діяльності та готовності діяти в інтересах соціуму. Аналіз поглядів науковців на поняття «соціальна активність» дав можливість запропонувати власне трактування соціальної активності як динамічного утворення, суб'єктом-носієм якого є людина; вона має різну міру прояву та залежить від співвідношення між соціальними обов'язками особистості в суспільно значимій діяльності та суб'єктивними установками на діяльність.

Розглядаючи виховання соціально активної особистості, ми акцентували увагу на професійному аспекті, адже особистість, яка бере на себе соціально-професійну роль учителя, лише тією мірою виявляється здатною до її застосування, якою вона оволодіває структурою педагогічної діяльності. З'ясовано, що студентське самоврядування є невід'ємною складовою системи функціонування виховного середовища навчального закладу, яка сприяє вдосконаленню навчальної, науково-дослідної і виховної роботи зі студентами і реалізує найважливіші функції організації студентського життя.

У контексті дослідження уточнено сутність понять «система студентського самоврядування» як цілісного структурного механізму, який дає змогу студентам шляхом самоорганізованої діяльності брати участь у керівництві справами свого колективу у взаємодії зі всіма органами управління вищим навчальним закладом, захищати свої права та інтереси, сприяє вихованню особистісних якостей майбутнього фахівця; «виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування» як цілеспрямованого і систематичного впливу на свідомість, почуття і поведінку студентів з метою формування у них засобами системи студентського самоврядування професійно значимих якостей та вищої форми людської активності, яка виявляється як здатність діяти свідомо, не лише пристосовуючись до зовнішнього середовища, а й цілеспрямовано змінювати його. З'ясовано, що особливістю системи студентського самоврядування вищого педагогічного навчального закладу є адекватність його роботи цілям, змісту та структурі самої педагогічної діяльності. Функціонування студентського самоврядування є фактором цілеспрямованого виховання, формування та розвитку всієї сукупності професійних здібностей учителя.

2. Визначено критерії та показники вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів у системі студентського самоврядування: мотиваційно-ціннісний (мотиви, ціннісні орієнтації), когнітивно-аналітичний (знання про соціальну діяльність,

знання про студентське самоврядування), соціально-діяльнісний (вміння впливати на послідовників, соціально значимі, комунікативні та організаторські вміння) та рефлексивний (самопізнання, самоконтроль, самокорекція). Визначені критерії та показники стали підставою для характеристики високого, середнього та низького рівнів вихованості соціально активної особистості майбутніх учителів.

У результаті констатувального етапу виявлено протиріччя між педагогічною практикою та висунутими організаційно-педагогічними умовами виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя, обумовлені замкненістю виховного процесу та орієнтацією його лише на організацію окремих дозвіллевих заходів. Одержані дані на етапі констатувального експерименту засвідчили, що значна кількість студентів (48,4 %) має середній рівень вихованості соціальної активності, 18 % – низький рівень, і 33,6 % – високий. Тобто, в межах традиційної системи виховання вищого педагогічного навчального закладу майбутні вчителі мають недостатній рівень вихованості соціальної активності.

3. Орієнтуючись на результати досліджень І. Бега, М. Гриньової, І. Зязюна, Л. Кравець, Ю. Кращенко, О. Леонтєва, А. Лутошкіна, А. Макаренка, В. Радула, С. Рубінштейна, Н. Тарасевич, Л. Уманського та з огляду на ряд факторів – віковий період навчання, специфіку навчання і діяльності в системі студентського самоврядування, спілкування та взаємодії у виховному середовищі, – визначено і теоретично обґрунтовано модель виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування; фактори, умови, закономірності та принципи розвитку соціальної активності, її критерії та показники. Інноваційність розробленої моделі полягає у наданні можливостей для творчого, наукового, громадського й особистісного розвитку майбутніх учителів, можливостей їх самореалізації та самоідентифікації. Запропонована модель ґрунтується на середовищному підході до виховання.

4. Обґрунтовано та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя у системі студентського самоврядування, а саме: забезпечення соціально спрямованої колективної життєдіяльності, яка враховує індивідуальні потреби та можливості майбутнього педагога; інтеграція діяльності студентів, викладачів, адміністрації з метою оволодіння соціальним досвідом та його трансляція; гуманістичний характер міжособистісних відносин у системі студентського самоврядування.

Одержані дані наприкінці формувального етапу в порівняльному аспекті із показниками констатувального етапу дослідження дали змогу зафіксувати позитивну динаміку: зменшення кількості студентів низького та середнього рівня вихованості соціально активної особистості в експериментальних групах, тоді як кількість студентів високого рівня вихованості досліджуваного особистісного утворення характеризується зростанням, вірогідність чого було підтверджено методами математичної статистики.

Проведене дослідження не вичерпує всього різноманіття порушеної проблеми. Подальшого удосконалення потребує педагогічна система залучення викладацького складу до роботи студентського самоврядування та виконання спільної соціально значимої діяльності з урахуванням визначених організаційно-педагогічних умов і методичних напрацювань і т.п.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації

1. Матвієнко Ю. С. Застосування елементів театральної педагогіки у професійній підготовці майбутнього вчителя / Ю. С. Матвієнко // Вісник Черкаського університету. Сер. : Педагогічні науки. – Черкаси, 2007. – Вип. 115. – С. 64–68.

2. Матвієнко Ю. С. Характеристика системи студентського самоврядування як середовища виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя / Ю. С. Матвієнко // Витоки педагогічної майстерності : зб. наук. пр. Полтав. нац. пед. ун-ту ім. В. Г. Короленка. Сер. «Педагогічні науки». – Полтава, 2013. – Вип. 11. – С. 209–214.

3. Матвієнко Ю. С. Практичні аспекти виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування / Ю. С. Матвієнко // Наукові записки. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 122. – С. 225–234.

4. Матвієнко Ю. С. Використання тренінгових технологій на підготовчому етапі виховання соціально активної особистості в системі студентського самоврядування / Ю. С. Матвієнко // Проблеми підготовки сучасного вчителя : зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини. – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – № 8, ч. 2. – С. 230–236.

5. Матвієнко Ю. С. Система студентського самоврядування як середовище виховання соціальної активності / Ю. С. Матвієнко // Наукові записки. Сер. : Педагогічні науки. – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2013. – Вип. 124. – С. 116–121.

6. Матвієнко Ю. С. Критерии воспитанности социальной активности будущего учителя / Ю. С. Матвиенко // Science and education a new dimension : Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2013. – Vol.10 – С. 87–91.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Матвієнко Ю. С. Студентський театр естрадних мініатюр, як засіб творчого розвитку особистості майбутнього педагога / Ю. С. Матвієнко // Наукові праці Донецького нац. техн. ун-ту. Сер. : Педагогіка. – Донецьк : Вебер, 2007. – Вип. 1. – С. 136–140.

8. Матвієнко Ю. С. Студентське самоврядування як складова виховного середовища вищого педагогічного навчального закладу / Ю. С. Матвієнко // Європейський вектор української освіти : зб. наук. пр. – Полтава : АСМІ, 2008. – С. 457–463.

9. Матвієнко Ю. С. Методика дослідження соціальної активності студентської молоді / Ю. С. Матвієнко // Матеріали І Всеукр. наук.-практ. конф. «Виховання особистісних якостей майбутніх фахівців у системі студентського самоврядування». – Полтава, 2009. – С. 117–120.

10. Матвієнко Ю. С. Студентське самоврядування як основа виховання соціально-активної особистості в Полтавському педагогічному університеті / Ю. С. Матвієнко // Матеріали доп. III Міжнар. наук.-практ. конф. молодих учених, асп., студ. «Сучасна інформаційна Україна : інформатика, економіка, філософія». – Донецьк, 2009. – Т. I. – С. 430–433.

11. Матвієнко Ю. С. Розробка та впровадження моделі формування соціальної активності студентів / Ю. С. Матвієнко // Матеріали II Всеукр. студ. наук.-практ. конф.

«Теорія і практика виховання лідерських якостей особистості у системі самоврядних організацій». – Полтава : Друкарська майстерня, 2010. – С. 158–161.

12. Матвієнко Ю. С. Модель формування соціальної активності студента / Ю. С. Матвієнко // Матеріали IV Міжнар. конф. молодих учених, асп., студ. «Сучасна інформаційна Україна : інформатика, економіка, філософія». – Донецьк : ДонНТУ, 2010 – С. 351–353.

13. Матвієнко Ю. С. Принципи побудови виховного середовища вищого педагогічного навчального закладу / Ю. С. Матвієнко // Професійна підготовка педагога в контексті європейських інтеграційних процесів : зб. наук. пр. / за ред.: Марії Чепіль, Ришарда Бери. – Дрогобич : РВВ Дрогобицького держ. пед. ун-ту ім. Івана Франка, 2013. – С. 146–151.

14. Matviienko J. Principles of construction an educational space in pedagogical university / J. Matviienko // Preparation of pedagogue to the educational work with children and youth in Ukraine. – Warsaw, 2013. – P. 37–42.

15. Матвієнко Ю. С. Використання тренінгових технологій на підготовчому етапі виховання соціально активної особистості в системі студентського самоврядування / Ю. С. Матвієнко // Матеріали Третьої Міжнар. онлайн Інтернет-конф. «Дидактика Яна Амоса Коменського як універсальне мистецтво надання та здобуття освіти». – Умань : ФОП Жовтий О. О., 2013. – С. 73–77.

*Опубліковані праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації*

16. Матвієнко Ю. С. Тренінг соціальної активності : навч.-метод. посіб. / Ю. С. Матвієнко. – Полтава : Астроя, 2013. – 116 с.

17. Матвієнко Ю. С. Організація та проведення благодійного балу в системі студентського самоврядування : метод. посіб. / Ю. С. Матвієнко. – Полтава : Астроя, 2013. – 120 с.

АНОТАЦІЇ

Матвієнко Ю. С. Виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія і методика виховання. – Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2014.

Дисертація присвячена проблемі виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя у системі студентського самоврядування. У роботі обґрунтовано теоретичні основи виховання соціально активної особистості студентів вищих педагогічних навчальних закладів; визначено зміст понять «соціальна активність», «система студентського самоврядування», «виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування». Розкрито сутність та особливості функціонування системи студентського самоврядування вищого педагогічного навчального закладу. Охарактеризовано критерії, показники та виявлено рівні вихованості соціально активної особистості студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Доведено, що система студентського самоврядування вищого педагогічного навчального закладу є складовою виховного середовища навчального закладу, оскільки участь у студентському самоврядуванні доповнює, розширює та

поглиблює знання й уміння майбутніх учителів, набуті в процесі професійної підготовки.

Розроблено модель та експериментально перевірено організаційно-педагогічні умови виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя в системі студентського самоврядування, які забезпечують цілеспрямованість виховної роботи за усіма напрямками діяльності органів студентського самоврядування. Створено та апробовано комплексну систему тренінгів з виховання соціальної активності.

Ключові слова: соціальна активність, соціально активна особистість, виховання соціально активної особистості майбутнього вчителя, виховне середовище, система студентського самоврядування.

Матвиенко Ю. С. Воспитание социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.07 – теория и методика воспитания. – Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, Умань, 2014.

В диссертационной работе исследуется проблема воспитания социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления. В работе обоснованы теоретические основы воспитания социальной активности студентов высших педагогических учебных заведений.

Проведенный анализ состояния исследованности проблемы воспитания социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления с учетом специфики педагогического высшего учебного заведения дал возможность определить содержание понятий «социальная активность», «система студенческого самоуправления», «воспитание социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления».

Рассматривая воспитание социально активной личности, акцентировалось внимание на профессиональном аспекте, поскольку личность, берущая на себя социально-профессиональную роль учителя, только в той степени является готовой к ее реализации, в которой она овладевает структурой педагогической деятельности. Установлено, что студенческое самоуправление является неотъемлемой составляющей системы функционирования воспитательной среды учебного заведения, которая способствует усовершенствованию учебной, научно-исследовательской и воспитательной работы со студентами и реализует важные функции организации студенческой жизнедеятельности. Особенностью системы студенческого самоуправления высшего педагогического учебного заведения является адекватность ее работы целям, содержанию и структуре самой педагогической деятельности. Доказано, что система студенческого самоуправления высшего педагогического учебного заведения является составляющей воспитательной среды, поскольку участие в студенческом самоуправлении дополняет, расширяет и углубляет знания и умения будущих учителей, приобретенные в процессе профессиональной подготовки. Функционирование студенческого самоуправления является фактором целеустремленного воспитания, формирования и развития всей совокупности профессиональных способностей учителя.

Определены и охарактеризованы критерии, показатели и выявлены уровни воспитанности социально активной личности будущих учителей в системе студенческого самоуправления: мотивационно-ценностный (мотивы, ценностные ориентации), когнитивно-аналитический (знания про социальную деятельность, знания про студенческое самоуправление), социально-деятельностный (умения влиять на последователей, социально значимые, коммуникативные и организаторские умения) и рефлексивный (самопознание, самоконтроль, самокоррекция). Эти критерии стали основой для характеристики высокого, среднего и низкого уровней воспитанности социально активной личности будущих учителей.

В результате констатирующего этапа выявлены противоречия между педагогической практикой и выдвинутыми организационно-педагогическими условиями воспитания социально активной личности будущего учителя.

Разработана модель воспитания социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления, которая обеспечивает целенаправленность воспитательной работы по всем направлениям деятельности органов студенческого самоуправления.

Инновационность разработанной модели состоит в предоставлении возможностей для творческого, научного, общественного и личностного развития будущих учителей, возможностей их самореализации и самоидентификации. Предложенная модель основывается на средовом подходе к воспитанию.

Обоснованы и экспериментально проверены организационно-педагогические условия воспитания социально активной личности будущего учителя в системе студенческого самоуправления, а именно: обеспечение социально направленной коллективной жизнедеятельности, учитывающей индивидуальные нужды и возможности будущего педагога; интеграция деятельности студентов, преподавателей, администрации с целью овладения социальным опытом и его трансляция; гуманистический характер межличностных отношений в системе студенческого самоуправления.

Разработана и апробирована комплексная система тренингов по воспитанию социальной активности.

Ключевые слова: социальная активность, социально активная личность, воспитание социально активной личности будущего учителя, воспитательная среда, система студенческого самоуправления.

Matviienko J. S. Upbringing of Socially Active Personality of the Future Teachers in the System of Student Self-government. – On the right of manuscript.

Thesis for a scientific degree of candidate of pedagogical sciences, speciality 13.00.07 – theory and methods of upbringing. – Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2014.

The dissertation is dedicated to the problem of upbringing of socially active personality of the future teachers in the system of student self-government. Theoretical foundations of education grounded social activity of students of higher educational institutions are substantiated, defined the concept of «social activity», «student self-government system», «socially active person's education of the future teacher in the student self-government system». The essence and the peculiarities of the system of student self-government higher

educational institutions. The criteria, indicators and identified levels of politeness social activity of students of higher educational institutions are described. It is proved that the system of student self-government higher educational institution is an educational environment, as participation in student self-government complements, the knowledge and skills of future teachers acquired during training are expands and deepens. The criteria and indicators for breeding social activity of future teachers in the system of student self-government are found out.

The model and organizational and pedagogical conditions of education socially active person of the future teacher in the system of student self-government, which provides the focus of educational work in all areas of the student government are justified theoretically and tested. The comprehensive training system to educate social activity is created and tested.

Key words: social activity, socially active person, socially active individual upbringing of the future teachers, the system of student self-government.

educational institutions. The criteria, indicators and identified levels of politeness social

Підписано до друку 24.02.2014 р. Формат 60x90/16.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.
Тираж 100. Зам. 18.

«Видавництво “Науковий світ”»®
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Боженка, 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit@mail.ru
Сайт: nsvit.cc.ua